חיי שרה

א. עה"פ[1] „ויקם שדה עפרון" פרש"י „תקומה היתה לו שיצא מיד הדיוט ליד מלך. ופשוטו של מקרא ויקם השדה והמערה אשר בו וכל העץ לאברהם[2] למקנה וגו'".

ובפשטות כותב כאן רש"י ב' פירושים בתיבת „ויקם": א) מלשון תקומה, ב) מלשון „קנין", והוא פשוטו של מקרא, „דומיא[3] דוקם[4] הבית אשר בעיר אשר לו חומה לצמיתות לקונה שפרש"י[4] יצא מכחו של מוכר ועמד בכחו של קונה"[5].

וזה שלא הסתפק רש"י בפירוש ויקם מלשון קנין, כפשוטו של מקרא, כתבו מפרשים[6], שהוא משום „שאין הקונה כתוב אחר הקימה (כמו בכתוב דוקם הבית כו' לצמיתות לקונה) כי לאברהם למקנה אינו דבק עם הפסוק הקודם לו מפני פיסוק הטעמים, [ו]עכ"ל שאין פי' רוש ויקם אלא מלשון תקומה . . אבל לפי פשוטו של מקרא דלא חייש לפיסוק הטעמים פירשוהו כמשמעו מלשון קנין דומיא דויקם[7] השדה והמערה וזהו שאמר ופשוטו של מקרא ויקם השדה והמערה וכל העץ לאברהם למקנה הדביק לאברהם למקנה עם מלת ויקם שבפסוק הקודם לאפוקי מבעלי הדרש שלא הדביקום".

ולכאורה ביאור זה דחוק הוא, שהרי כבר קבע רש"י כלל גדול[8] בנוגע לפירושו „אני לא באתי אלא לפשוטו של מקרא ולאגדה המיישבת דברי המקרא", היינו, שרק כשיש קושי בכתוב שאינו מתורץ ע"ד הפשט אזי מביא דברי אגדה ליישב הפשט. ומאחר שעל פי „פשוטו של מקרא (ד)לא חייש (רש"י) לפיסוק הטעמים"[9], הרי שבפשוטו של מקרא אין זו קושיא (וכפי שמצינו כמה פעמים בכמה כתובים שהם בהמשך זל"ז אף שהם ב' פסוקים[10]), וא"כ למה הוצרך רש"י להביא עוד פי' מבעלי הדרשי[11], ויתירה מזו, מקדימו כפירוש ראשון ועיקרי בפשוטו של מקרא.

ב. יש מבארים[12], דלפי הפירוש בפשוטו של מקרא הרי התיבות „שדה עפרון אשר במכפלה אשר לפני ממרא" מיותרות, דהול"ל „ויקם השדה והמערה וגו' לאברהם למקנה גו'", דאטו עד השתא לא ידענא שהי' שדה עפרון. ולכן מפרש שהיתה תקומה לשדה עפרון, שכלל השדה היתה לו תקומה, ולכך אמר שדה עפרון, כלומר שהשדה שהי' מתייחס לעפרון ושבמכפלה ושעל פני ממרא תקומה היתה לו שנכנס לרשות אברהם, אבל לאידך – לפי' המדרש „תקומה היתה לו" קשה, כיון דכבר אמר

1) פרשתנו כג, יז.
2) שם, יח.
3) לשון הרא"ם כאן.
4) בהר כה, ל.
5) וראה שפ"ח כאן בסוף.
6) רא"ם. וראה גם גו"א ולבוש כאן.
7) פרשתנו כג, כ.
8) בראשית ג, ח. ובכ"מ.
9) וכ"ה בלבוש שם.
10) כן הקשה ביפ"ת השלם לב"ר כאן (פנ"ח, יוד (ח)) „כמה פסוקים דבוקים כו' רבו מספר". ע"ש.
11) בגו"א שם: ופשוטו של מקרא כו' ואין להקפיד על שהפסיק בשני כתובים לפי שרמז לך ג"כ המדרש הנזכר. ועדיין צ"ע למה הקדים רש"י הדרש, כבפנים.
12) שפ"ח כאן ויפ"ת השלם לב"ר שם.

„ויקם שדה עפרון" למה הזכיר פעם ב' „השדה והמערה כו'", הול"ל „ויקם שדה עפרון וגו' והמערה וכל העץ", וגם דלפי פי' תקומה היתה לו אין לו חיבור עם כתוב שלאח"ז לאברהם למקנה – לכך צריך גם הפירוש לפי „פשוטו" שקם ה־שדה והמערה וכל העץ לאברהם למקנה.

ולפי פירוש זה, כוונת רש"י היא, שהפסוק עצמו מכריח ב' פירושים, דבזה שמתחלה אמר שדה עפרון ואח"כ כפל השדה והמערה מוכח, דתרתי קמ"ל, שהיתה תקומה לשדה עפרון ושקם השדה והמערה לאברהם למקנה.

אך עדיין אינו מובן, מדוע מקדים רש"י הפירוש שע"ד הדרש לפשוטו של מקרא?

[בפשטות י"ל דסדר הפירושים שב־פרש"י הוא לפי סדרם בפירוש הכתוב („ויקם שדה עפרון – תקומה היתה לו", והמשך הכתוב „השדה והמערה גו'" פי־רושו ד„ויקם . . לאברהם למקנה"). אבל לכאורה אין זה טעם מספיק להקדים דרש לפני הפירוש ע"פ „פשוטו של מק־רא"].

ולכן צ"ל דס"ל לרש"י, שפירוש „ויקם" מלשון „תקומה" אינו דרש בלבד, וכדמוכח גם מזה שרש"י אינו מקדים „ארז"ל" או „רבותינו פירשו" וכיו"ב.

וזה שמדגיש בפירוש השני „ופשוטו של מקרא ויקם השדה כו' לאברהם ל־מקנה" הוא ללמדנו, שהיתרון בפירוש „תקומה היתה לו", שבגללו מקדימו לפירוש השני, הוא [לא מצד הפשט של מקרא זה – שהרי „פשוטו של מקרא" זה, הן פירוש תיבת „ויקם" והן פשטות המשך ב' המקראות, הוא כפירוש השני[13], ד„ויקם כו' לאברהם למקנה" היינו ש־נקנה לאברהם – אלא] משום שעל ידו מתורץ קושי בכללות הפרשה כאן [אף שפשוטו של מקרא זה הוא כפירוש השני].

ג. והביאור בזה: בתחלה, כשדבר אברהם עם בני חת, בקש מהם „תנו[14] לי אחוזת קבר עמכם ואקברה מתי מלפני", וכן לאח"ז[15] כשבקש „אם יש את נפשכם לקבור את מתי מלפני שמעוני ופגעו לי בעפרון בן צוחר" בקש „ויתן לי את מערת המכפלה . . אשר בקצה שדהו . . לאחוזת קבר", כלומר, כל השקו"ט היתה אודות המערה בלבד: אמנם לאחר ש־אמר עפרון לאברהם[16] „לא אדני שמעני השדה נתתי לך והמערה אשר בו לך נתתי", ענה אברהם[17] „נתתי כסף השדה קח ממני ואקברה את מתי שמה", שקיבל הצעת עפרון על השדה, ואפילו לא הזכיר את המערה.

וצריך ביאור: זה שעפרון הציע „לא אדני שמעני השדה נתתי לך" יל"פ גם לפי פשוטו של מקרא, שכוונת עפרון היתה רק להראות ישרותו וטוב לבו, כתוכן דיבורו בכלל „לא[18] אדוני לא תקנה אותה בדמים", „נתתי לך", אבל באמת רצה להוציא עוד כסף מאברהם (וכפי שמביא רש"י בהפרשה[19] שאמר הרבה ואפילו מעט לא עשה)[20], אבל למה קיבל אברהם הצעה זו מעפרון

13) להעיר, שגם בתיב"ע כאן פסוק יז „וקם זביז כו'".

14) כג, ד.

15) כג, ח־ט.

16) כג, יא.

17) כג, יג.

18) רש"י שם, יא.

19) כג, טז.

20) ראה רמב"ן כאן (כג, ט): אמר לו דרך מוסר או מרמה.

[במפרשי התורה[21] ביארו הדבר, אבל לכאורה זוהי שאלה גם בפשוטו של מקרא, והו"ל לרש"י לתרצה, ולכאורה לא מצינו ביאור בזה בפרש"י].

גם צלה"ב (כדיוק המפרשים[22]) בה־פסוקים כאן „ויקם שדה עפרון אשר במכפלה גו' השדה והמערה . . לאברהם למקנה גו' ואחר כן קבר אברהם את שרה אשתו גו' ויקם השדה והמערה אשר בו לאברהם לאחוזת קבר מאת בני חת", למה הוצרך לומר ב' פעמים „ויקם"?

[באור החיים האריך בזה[23], ומבאר, שזהו להודיע ד„היתה הקני' כאן ככל משפטי הקנין", ד„לאחר ששקל אברהם לעפרון דמי המערה בזה סלק עפרון זכותו מעל הקרקע כמ"ש רמב"ם[24] . . שהגוי מעת שלקח הדמים סילק זכותו וישראל לא קנה עד שיגיע שטר לידו, ונמצאו נכסים אלו כנכסי מדבר", וגמר הקנין הי' אח"כ „באמצעות החזקה ש־הוחזק בה במה שקבר בה את שרה"[25]. וזהו ה„ויקם" השני שרק אז אחרי שקבר את שרה נקנה לאברהם. אבל ביאור זה הוא ע"פ הלכה, כי בפשש"מ אין שום רמז לכל זה, ובפשטות נקנה השדה לאברהם על ידי הכסף גופא, כפשוטו של מקרא].

וכדי לתרץ כל זה מקדים רש"י עה"פ „ויקם שדה עפרון — תקומה היתה לו שיצא מיד הדיוט ליד מלך", כדלקמן.

ד. ויובן זה ע"פ ביאור דיוק ל' רש"י „מיד הדיוט ליד מלך", דלכאורה[26] הרי עפרון נעשה שר[27] קודם המכירה, כמו שהביא רש"י לפנ"ז[28] „אותו היום מנוהו שוטר[29] עליהם מפני חשיבותו של אברהם", והול"ל ל' רשע וצדיק וכיו"ב ולא „הדיוט" ו„מלך" (ובמדרש[30] אכן איתא „דהות דבר איניש זעיר ואיתעבידת לבר נש רב").

והביאור בזה: החילוק בגדר הקנין כשהדיוט קונה מהדיוט, גם כשאחד חשוב מהשני, לקנין של מלך הוא, דקנין הדיוט מהדיוט תוכנו שינוי רשות, והיינו דשם הקנין הוא, יציאה מבעלות א' לבעלות שני, ובמילא אף שיש בזה שי־נויים באופני הקנין דכסף שטר וחזקה[31], הרי בכל האופנים שם הקנין הוא יציאה מרשות א' לשני.

---

21) ראה רמב"ן שם. ר"י בכור שור (שם, יא־יב). חזקוני (שם, יא). אברבנאל כאן. אוה"ח שם (סוף פסוק ט).

22) ראה רשב"ם. חזקוני (פסוק יז; כ). ריב"א. ר"י בכור שור. רבינו בחיי פסוק כ. ועוד. וראה גם אברבנאל כאן.

23) פסוק יט. וראה בהנסמן בהערה שלפנ"ז.

24) הל' זכי' ומתנה פ"א הי"ד.

25) ל' האוה"ח (וראה גם ר"י בכור שור, חזקוני ורבינו בחיי). וראה בהנסמן לקמן הערה 37.

26) כן הקשה במשכיל לדוד על פרש"י כאן.

27) כן הוא במשכיל לדוד „קודם המכירה נעשה שר על העיר". אבל לשון רש"י היא (כדלקמן בפנים) „שוטר", ולא „שופט"* כלשון רש"י בלוט (לעיל וירא יט, א), וכבמדרש כאן (ב"ר פנ"ח, ז) ארכוסטרטיגוס (פירוש הערוך גדול שבנציבים. מ"כ לב"ר). ולהעיר גם מהשינוי בהמשך רש"י „מפני חשיבותו של אברהם שהי' צריך לו עלה לגדולה", ובמדרש „דלא יהא בר נש רב זבין מן בר נש זעיר". אבל במושב זקנים עה"ת מעתיק מ„פי' ר"ש" „אותו היום מינוהו שר ושופט עליהם על שנצטרך לו אברהם". ואולי תיבת „שוטר" בפרש"י כאן פירושה „שופט". ודוחק גדול הוא כפשוט. ואכ"מ.

28) כג, יוד.

29) ראה לעיל הערה 27.

30) ב"ר פנ"ח, ח. וראה יפ"ת השלם שם.

31) ראה הערה הבאה.

---

*) אבל להעיר שבדפוס שני דרש"י כאן: שופט.

אבל כאשר מלך קונה מיד הדיוט, הרי זה באופן דהפקעת רשות לגמרי, ואין לייחסו כאן לשם הפרטי של האיש שהוא זה שמכר השדה להמלך.

בסגנון אחר: כאשר א' קונה מהשני, מכיון שגדרו של קנין הוא מעשה משותף דהמוכר (הנותן) והקונה (המקבל), אם במעשה הקנין או בסמיכת דעת – הקנאת המוכר, הרי כשם שבמעשה הקנין ישנו שם המוכר[32], נשאר השם גם על גוף השדה, ששדה זו לקח פלוני מפלוני.

משא"כ בקניית מלך, עיקר גדר קנין הוא לא מצד הנותן והמוכר, אלא מצד המלך (והרי בידו של המלך ליקח הכל מאנשי המדינה בפועל[33]), ולכן לא נשאר שם בעלות שלפנ"ז על השדה[34].

וזהו שמדייק רש"י "תקומה היתה לו שיצא מיד הדיוט ליד מלך", שאין זה רק גדר קנין סתם ממוכר ללוקח, דשדה עפרון נקנה לאברהם, אלא "תקומה היתה לו", יציאה משם הדיוט לשם מלך, ובמילא אין כאן שייכות לשם פרטי ואין נפק"מ בזה בין הדיוט ממש לשר – כי בזה שווים הם.

ה. ויש לומר, שענין זה הוא בהתאם לתוכן הכללי בהנהגת אברהם, שלא רצה לקבל המערה במתנה אלא קנאה, ובזה גופא הדגיש שקנייתו תהי' "בכסף מלא", "אשלם כל שווי"[35] – שכוונת אברהם בזה היתה כדי לסלק (שם) עפרון לגמרי מן השדה, היינו לא רק שלא יהי' לעפרון שום בעלות וזכות (או אף שייכות) ממוני בהשדה [שעי"ז אין שום סרך של "צדיק"[36] קבור בקבר שאינו שלו"[37], אלא עוד זאת, שגם נסתלק שמו של עפרון מהשדה[38], אפילו בתור "נותן" או "מוכר" מקום קבר לקבורת שרה.

ומטעם זה הדגיש "בכסף מלא", היינו שהכסף שנותן אינו בגדר קנין כסף, אלא שנותן כל שוויות השדה[39], כי בקנין כסף יש השתתפות דנתינת וסמיכת דעת המקנה (כנ"ל), משא"כ כשמשלם בכסף שוויות הדבר, באופן שלא חסר כלום אצל המוכר, הרי עיקר הקנין הוא מצד (נתינת שוויות הדבר ד)הקונה ולא הקנאת המקנה (המוכר).

ועפ"ז מובן עוד יותר הדגשת הכתוב אחרי הסיפור ש"וישקול אברהם לעפרון את הכסף גו'"[19] – "ויקם שדה עפרון". דלכאורה, לפי פשוטו של מקרא שה־

---

32) אלא שבזה חילוקי קנינים, אם הוי עיקרו מצד הקונה (בבחזקה) או מצד המקנה־המוכר (בשטר), ולפי מדה זו תלוי תוקף שם המקנה על הקרקע (אבל בכללות בכל קנין ישנה השתתפות שניהם). וראה סוגיית הגמ' והלימודים בקידושין כו, א. ואכ"מ.

33) ראה רמב"ם הל' מלכים פ"ד.

34) ויש להוסיף בזה: מכיון שכל אנשי המדינה וכל אשר להם הם ברשות ובעלות המלך, דרכוש העיר והמדינה הוא בבעלותו הכללית תמיד, הרי נמצא, דכאשר הוא בבעלות הפרטית של א' מאנשי המדינה, הוא ע"ד נתינת רשות מהמלך להשתמשות, ובמילא, כשעובר בחזרה לבעלות המלך בטל לגמרי שם ההדיוט.

35) כג, ט ובפרש"י.

36) ב"ב קיב, א.

37) אברבנאל כאן. וראה נחלת יעקב לפרש"י כאן שבא ללמד שלא רצה אברהם לקוברה עד שקנה השדה והמערה בכל דיני הקנאות כו' לפיכך קנאה אברהם בתחלה בכסף ואח"כ בשטר כו' ואח"כ כו' החזקה. עיי"ש. וראה פדר"א פל"ו וברד"ל שם. ש"ך עה"ת פרשתנו עה"פ (יז). וראה שו"ת חת"ס יו"ד סי' שלא – בפירוש דברי הרמב"ן פרשתנו כג, יא. צפע"נ עה"ת כאן פסוק יט. ועוד.

38) ראה לקו"ש ח"י ע' 62 ואילך.

ודברי יעקב (ויחי מט, כט־לב) היו כדי שלא יערערו כו' כמ"ש במפרשי התורה שם. וראה סוף פרשתנו (כה, ט־י). ואכ"מ.

39) ראה ש"ך עה"ת שם.

כוונה היא שנקנה לאברהם, מאי קמ"ל כאן, ולכאורה כל הפסוק מיותר הוא? וזהו שמפרש רש"י דתוכן הכתוב כאן — „תקומה היתה לו, שיצא מיד הדיוט ליד מלך", שהכתוב בא לומר, דנוסף לסילוק שם עפרון מן השדה ע"י עצם קניית השדה „בכסף מלא", הנה עוד זאת, ש„ויקם גו' — תקומה היתה לו שיצא מיד הדיוט ליד מלך", שנפקע שם עפרון לגמרי מן השדה, כיון „שיצא מיד הדיוט ליד מלך", כנ"ל.

וזהו גם דיוק הלשון בכתוב שלאח"ז — „ואחרי כן קבר אברהם את שרה אשתו אל מערת שדה המכפלה" (דלכ־אורה פשיטא שקבר את שרה רק לאחרי שקנה השדה) — כי רק לאחרי ש„תקומה היתה לו", שנפקע לגמרי שם הדיוט ממנה, היינו שלא רק שלא נשאר שום בעלות לעפרון[40], אלא עוד זאת, דאין כאן שום ענין של הדיוט (אפילו שהוא מכר את השדה לאברהם), כי הוא שדה של „מלך" בלי שום שייכות גם בשם (שהי' למפרע) לשם עפרון — אז קבר אברהם את שרה אשתו.

ו. בדרך זו יש ליישב עוד דיוק בהמשך השקו"ט דאברהם ובני חת[41]:

אברהם ביקש תחילה „תנו[42] לי אחוזת קבר עמכם", ובפרש"י „אחוזת קבר לבית הקברות", היינו, שאברהם ביקש לא רק מקום לקבורת שרה בלבד (או אפילו לקברים אחדים), אלא „אחוזת קרקע לבית הקברות", ואילו בני חת ענו[42] „במבחר קברנו (קבר שלנו) קבור את מתך, איש ממנו את קברו לא יכלה ממך מקבור מתך", שמזה מובן שלא רצו לתת לאברהם „אחוזת קרקע לבית הקברות":

ועד"ז מצינו אח"כ, כשביקש מעפרון מערת המכפלה „אשר בקצה שדהו", אמר אברהם „בכסף מלא יתננה לי גו' לאחוזת קבר"[43], אמנם לאחרי שעפרון הציע לו את כל השדה עם „המערה אשר בו לך נתתי' . . קבור מתך"[16], הסכים אברהם ואמר „ואקברה את מתי שמה"[17] (ושוב לא הדגיש הענין ד„אחוזת קבר"):

ולאידך, בסיום הענין, אחרי סיפור קבורת שרה בפועל, נאמר שוב[7]: „ויקם השדה והמערה גו' לאחוזת קבר"!

וע"פ הנ"ל י"ל הביאור בזה:

כוונת אברהם בזה שבקש „אחוזת קבר — אחוזת קרקע לבית הקברות", היתה שהוא יעשה את אחוזת הקרקע ל־בית הקברות, היינו שקודם כל הוא יקנה אחוזת קרקע, ורק אחרי שהיא בבעלותו של אברהם יעשנה „בית הקברות", כי ע"ז מודגש יותר שאין שמו של עפרון על „בית הקברות" זה.

אבל לאחרי שעפרון הציע לתת לו את כל השדה (לא רק המערה המיוחדת לקבורה), שוב לא הי' צורך להדגיש שקונה „אחוזת קבר", כיון שכל השדה (לא רק המערה) הוא בבעלותו של אבר־הם, באופן שפעולתו ומעשהו בהשדה אינו שייך כלל לנותן ומוכר השדה, ואז „ואקברה את מתי שמה", כי אין בתוכן קבורת שרה בשדה שום שייכות לעפרון, אלא אדם עושה בתוך שלו וא"צ שימכרו לו.

ועפ"ז מובן גם הטעם שבסיום הענין מוסיף הכתוב עוד פעם „ויקם השדה והמערה אשר בו לאברהם (ומדייק) ל־

40) ראה הערה 37.

41) ראה גם מלבי"ם כאן, ומבאר כל השקו"ט בהכתובים ע"פ הרמב"ן שהי' חוק וגימוס לבני חת שלא ליתן אחוזת קבר לגר כו'.

42) כג, ו.

43) כג, ט.

אחוזת קבר", להדגיש, דסו"ס נתקיימה בקשת אברהם שיותן לו "אחוזת קבר", וזהו "ויקם" ("תקומה") השני, כי בזה שהשדה נעשה "אחוזת קבר" של אברהם, נתחזקה בעלותו על השדה, ובמילא מובן שהוספה זו בשייכותו של השדה לאברהם הוסיפה ג"כ במעלת השדה ("תקומה היתה לו"); אלא שתקומה זו היתה צ"ל רק לאחרי ש"ויקם שדה עפרון – תקומה היתה לו שיצא מיד הדיוט ליד מלך", וכבר נפקע שם עפרון לגמרי מן השדה [ומ"ש גם ב"ויקם" השני "מאת בני חת", ה"ז רק משום שבתחילה הי' השדה ב־בעלות כללית שלהם[44]].

ז. והנה ידוע דחברון[45] ובפרט מקום מערת המכפלה הוא המקום הראשון בא"י שנקנה לעם ישראל בפועל לצמיתות, וכדאיתא במדרש[46] שהוא "אחד משלשה מקומות שאין אומות העולם יכולין להונות את ישראל לומר גזולים הן בידכם ואלו הן מערת המכפלה[47] ובית המקדש וקבורתו של יוסף".

וי"ל שמזה מובן, שיש הוראה בעבודה הרוחנית של כאו"א מישראל ד"מאַך דאָ ארץ ישראל"[48] ("עשה כאן א"י"), שבכל מקום המצאו צריך יהודי לעשות ארץ ישראל – שעשיית ארץ ישראל היא באופן ש"תקומה היתה לו, שיצא מיד הדיוט ליד מלך".

וביאור הענין:

כשם שתקומת השדה היתה עוד קודם קבורת שרה, אלא ע"י זה שנכנס לרשותו של אברהם, הנה עד"ז בעבודה רוחנית, שכאשר יהודי בא לאיזה מקום או שיש לו שייכות לענין שבעולם שפשוט ש"מה' מצעדי גבר כוננו ודרכו יחפץ"[49], לקיים שליחותו לעשות ממנו א"י, עליו להכיר ולדעת, שע"י עצם המצאו במקום ההוא הרי "תקומה היתה לו", שעוד בטרם גישתו לקיים בו מצוה כו', כבר נעשה במקום ענין של עלי' ותקומה[50], יציאה מיד הדיוט, ע"י עצם הענין שהוא ברשות ישראל.

ומזה מובן עוד ענין, שאי אפשר שיהי' שום מונע מעבודתו ומעכב לעשות "כאן ארץ ישראל", כי מאחר ש"תקומה היתה לו", כי כבר יצא מיד הדיוט ליד מלך, ועד למלכו של עולם, ע"י שנכנס לרשות ישראל, שכל ישראל בני מלכים הם[51], ויתירה מזו, מלכים הם[52], והיינו שגם כאשר הדבר שבעולם הוא לא סתם דבר גשמי אלא ענין ודבר חשוב בעולם (כמו עפרון שלא הי' הדיוט, שהרי עלה לגדולה, מנוהו שוטר עליהם), מ"מ לגבי

---

44) להעיר מריב"א, פענח רזא ומושב זקנים כאן. וראה בארוכה לקו"ש חלק ל' (ע' 84, 86).

45) ראה הערה 47.

46) ב"ר פע"ט, ז.

47) בבחיי כאן סוף פסוק כ' חשיב "שלשה מקומות שהיו מעולים מכל שאר המקומות אשר באו לידם על ידי קניית כסף ואלו הן חברון והר גריזים והר עיבל והר המוריה", ומביא בנוגע לחברון פסוק שונה מבמדרש – "לאברהם למקנה וכתיב השדה אשר קנה אברהם". ואכ"מ.

48) ראה אגרות קודש אדמו"ר מהוריי"צ נ"ע כרך א' ע' תפה. וראה לקו"ש ח"י בתחלתו ע' 3 ואילך.

49) תהלים לז, כג. וראה "היום יום" יו"ד תמוז. י"ד מרחשון. ועוד.

50) להעיר גם מהמבואר בכ"מ שדברים שבעולם שבהם יכולים לקיים מצוה הם נעלים יותר מדברים שבעולם שאא"פ לקיים בהם מצוה, ובזה גופא – עילוי בהזמנת הדבר למצוה בפועל (גם קודם הקיום בפועל) – ראה בכ"ז תו"א מג"א צ, סע"ב ואילך. שערי אורה ד"ה יביאו לבוש מלכות פ"ה ואילך, ופע"ג ובקיצורים לשם. וראה תו"ש ע' 4. המשך תער"ב פקע"ט. סה"מ תש"ט ע' 148 בהערה. וראה לקו"ש ח"ט ע' 357 ואילך.

51) שבת סז, א.

52) זח"ב כו, ריש ע"ב. הקדמת תקו"ז בתחלתה.

איש ישראל ה"ז הדיוט, שאינו תופס מקום לגבי איש ישראל, ולגבי כחו ועבודתו לעשות כאן א"י.

ואופן עשייתו הוא כמו „מלך", אמר מלכא עקר טורא[53], שגם כשנראה כאן טורא, יצר הרע שנדמה כהר[54], הרי הוא עוקרו ממקומו ומכניסו לרשות הקדושה[55].

ואח"כ הוא הולך לקיים מצותו להמשיך קדושה בעניני העולם לעשות א"י בפועל.

ח. ומכל זה הוראה ברורה גם בנוגע לארץ ישראל כפשוטה, שהרי היתרון דמקום השדה ומערת המכפלה שבחברון הוא בכך שהוא אחד משלשה מקומות שאין אומות העולם יכולין להונות את ישראל (כנ"ל):

אף שגם בנוגע לכל ארץ ישראל אין מקום לטענת גזילה, כמו שהאריך רש"י בריש פירושו על התורה, „כל הארץ של הקב"ה היא, הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו, ברצונו נתנה להם וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו", מ"מ ה"ז מענה לאומות העולם שטוענים לישראל „לסטים אתם", אבל[56] בג' מקומות אלו אין שם אפילו קס"ד לטענה שיצטרכו לענות להם, מאחר שג' מקומות אלו באו לידם ע"י תשלום כסף.

וטעם הדבר מובן ע"פ מ"ש במפרשים[57] שהיחוד בג' מקומות אלו הוא בזה שמקומות אלו מיוחדים בקדושתם תמיד, גם בזמן הגלות: מקום המקדש, דתמיד בקדושתו עומד כמו שארז"ל ופסק ה-רמב"ם[58] להלכה דקדושת המקדש מפני השכינה ושכינה אינה בטילה לעולם, „לא זזה השכינה מתוך ההיכל . . אין השכינה זזה מכותל מערבי"[59]. וכן מערת המכפלה מקום קבורת האבות שעל ידה עוברת התפלה דכל ישראל[60], ומעין זה לגבי מקום קבורתו של יוסף[61].

ועפ"ז י"ל, דמג' מקומות אלו גופא, הרי מקום מערת המכפלה מיוחד בזה, שנוסף ע"ז שנקנה לאברהם לפני כיבוש הארץ, הי' זה המקום הראשון בארץ ישראל שנקנה לאברהם שקנהו עבור קבורת שרה, אמו של יצחק בלי כל שייכות לישמעאל, דשייכותה של שרה היא רק לעם ישראל[62], ומאז הי' שם מקום קבורת אבות דבנ"י אברהם ושרה יצחק ורבקה יעקב ולאה.

ועל ידי חברון ומערת המכפלה ניתן תוקף וחיזוק, תוקף דמלך, שארץ ישראל תשאר לבנ"י גם ברגעים האחרונים דגלות, ובקרוב ממש נזכה לביאת משיח צדקנו, שאז תהי' כל ארץ ישראל ב-שלימותה, ירחיב ה"א את גבולך, גם ארץ קיני קניזי וקדמוני[63], שניתנו בברית בין הבתרים לאברהם אבינו, באופן ד-„לזרעך[64] נתתי את הארץ הזאת מנהר מצרים עד הנהר הגדול נהר פרת את הקיני ואת הקניזי ואת הקדמוני", ביחד עם ארץ ז' האומות, במהרה בימינו ממש.

(משיחות כ"ף מ"ח וש"פ ח"ש תשמ"ו)

53) ראה ב"ב ג, ב.
54) סוכה נב, א.
55) ראה לקו"ש ח"ט ע' 349 בשוה"ג.
56) ראה יפ"ת השלם לב"ר שם.
57) נזר הקודש לב"ר שם.
58) הל' ביהב"ח ספ"ו.
59) שמו"ר פ"ב, ב.
60) ראה לקו"ש חכ"ה ע' 98. וש"נ.
61) ראה נזר הקודש שם.
62) ראה לקו"ש חט"ו ע' 147 ואילך.
63) פ' ראה יב, כ. ספרי שם. שופטים יט, ח. רש"י שם.
64) לך טו, יח-יט.